

НОВИЙ ПОГЛЯД НА ПРОБЛЕМУ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ МУЗИКИ ДО МУЗИЧНО-ПРОСВІТИТЕЛЬСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Однією з найбільш актуальних проблем сучасного суспільства є проблема збереження й розвитку культури. Суперечливість процесів, що відбуваються в культурі, дезорієнтує особистість, перешкоджаючи реалізації її духовних потенцій. Популяризація псевдокультури, спрямованої на обслуговування матеріальної сфери, пролонгує світову культурну кризу, яка розпочалася ще наприкінці 90-х років минулого століття. Ця ситуація актуалізує необхідність надати людині всі можливості для спілкування з культурою в її найкращих зразках і всіляко заохочувати різноманітні форми просвітительської роботи. Музичне просвітительство – прерогатива педагогів-музикантів, які усвідомлюють найважливіші процеси розвитку музичного мистецтва, а також мають уявлення про роль і значення музики в системі культури.

Різнманітні аспекти музичного просвітительства проаналізовано в працях В. Аскоченського, Л. Введенської, Т. Жданової, Я. Ісаєвич, П. Козицького, С. Козлова, О. Халікової, З. Хижняк та ін. Так, історичний контекст музичного просвітительства представлено в працях В. Аскоченського, Я. Ісаєвич, П. Козицького, З. Хижняк. Особливості формування інтересу до музично-просвітительської діяльності в педагогів-музикантів – коло наукових пошуків Т. Жданової та І. Полякової. Навчально-методичний аспект підготовки пропагандистських кадрів висвітлили у своїх публікаціях Л. Введенська, С. Козлов та ін.

Незважаючи на те, що проблема музичного просвітительства постійно перебуває в полі зору науковців, тема зберігає свою злободенність. Відсутність у сучасній науці єдиного чітко відпрацьованого механізму просвітительської діяльності педагога-музиканта зумовила визначенню **мети** статті: дослідити особливості готовності майбутніх учителів музики до музично-просвітительської діяльності.

Готовність до музичного просвітительства як складника професійної готовності педагога-музиканта формується ще в процесі навчання майбутнього вчителя у ВНЗ. Так, дослідниця І. Кобозева характеризує готовність майбутніх учителів музики до просвітительської діяльності такими показниками: світоглядною та професійною спрямованістю особистості педагога-музиканта; наявністю цілісного уявлення про цінності національної музичної культури; вільним володінням різноманітними видами професійної діяльності [1, с. 78].

Характеристика такої діяльності як майстерності визначає позицію Л. Безбородової. Сутністю майстерності, на думку дослідниці, є: поєднання інтегрованих музично-педагогічних і просвітительських якостей; спрямованість особистості педагога на практичну реалізацію виховного потенціалу музичного мистецтва; цілі й завдання, які педагог вирішує в процесі практичної роботи; функції, виконувані педагогом-музикантом; а також блок знань і способів дій, використовуваних для розв'язання художньо-педагогічних і просвітительських завдань [2, с. 44].

О. Міхейченкова розглядає готовність студента до музично-лекторської діяльності як інтегральне утворення професійно значимих особистісних якостей, складниками якого є психологічний, пізнавальний і практичний компоненти [3, с. 41].

У контексті цього дослідження поняття «готовність учителя музики до музично-просвітительської діяльності» трактуватимемо як інтегральну професійну якість особистості педагога-музиканта, що містить комплекси мотиваційно-особистісних установок на музично-просвітительську діяльність, психолого-педагогічних, музикознавчих і методичних знань, а також наявний досвід здійснення досліджуваного виду діяльності.

Вважаємо за доцільне виділити такі складники готовності педагога-музиканта до здійснення музично-просвітительської діяльності: професійна придатність, теоретична готовність, практична готовність педагога-музиканта.

Змістом професійної придатності педагога-музиканта є сукупність психологічних, психофізичних властивостей, а також спеціальних знань, умінь і навичок у галузі музичного мистецтва, необхідних для досягнення прийнятної ефективності музично-просвітительської діяльності. У контексті сучасних пізнань невід'ємним компонентом професійної придатності є задоволення, яке переживає людина в процесі здійснення професійної діяльності та під час оцінювання її результатів.

Показником теоретичної готовності педагога-музиканта до здійснення музично-просвітительської діяльності є знання, які має фахівець. Комплекс загальноосвітніх, музикознавчих, психолого-педагогічних, загальнохудожніх знань – основа, яка визначає багатоаспектну, поліфункціональну музично-просвітительську діяльність педагога-музиканта.

Значимість глибоких теоретичних пізнань у галузі теорії й історії музики обумовлено предметом просвітництва – музичним мистецтвом, а також його цілями й завданнями. Поширюючи знання про музику, просвітитель орієнтує слухачів на справжнє музичне мистецтво, сприяє вихованню їхнього музичного смаку, прилучає їх до творчості. Саме доцільність та оптимальність теоретичних знань сприяє ефективності та якості музично-просвітительської діяльності педагога-музиканта.

Зміст теоретичного компонента готовності вчителя музики до музично-просвітительської діяльності відображають його вміння, які становлять практичний компонент. Серед найбільш значимих умінь і навичок виділимо такі: вміння ефективно планувати та здійснювати просвітительську роботу; вибирати оригінальні цілі й завдання діяльності, нову систему засобів і методів їх розв'язання; ораторська майстерність; вміння підбирати й опрацьовувати музично-теоретичний матеріал; навички концертного виконавства та музичного менеджменту. Володіння майбутнім педагогом такими вміннями сприяє створенню ним у професійно-педагогічній діяльності власної оригінальної системи музично-просвітительського впливу, спрямованого на освіту, виховання, а також творчий розвиток молодого покоління.

Актуалізація значимості комунікативних та організаторських умінь педагога-музиканта зумовлено також творчою природою музичного просвітництва. Найбільш значимими комунікативними вміннями, які сприяють музично-просвітительській діяльності педагога-музиканта, є такі, як: вміння вступати в предметну дискусію; приймати думку іншого; оцінювати змістовно переваги й недоліки дій і суджень усіх учасників заходу; розподіляти увагу й підтримувати її стійкість; управляти ініціативою в спілкуванні, використовуючи багатий арсенал засобів, що підвищують ефективність як міжособистісної взаємодії, так і спілкування на публіці.

Реалізація цих умінь неможлива без усвідомлення всіма учасниками музично-просвітительської діяльності власного Я, формування позитивної професійної Я-концепції. Мотивувальним стимулом розвитку професійної Я-концепції педагога-музиканта, є його прагнення до професійної самореалізації. Творча реалізація в музично-просвітительській діяльності сприяє розширенню меж образу власного «Я», збільшенню сфери можливого. У зв'язку з цим активізується прагнення педагога-музиканта до творчого саморозвитку, самоосвіти й самовиховання, що є одним із основних критеріїв креативного, орієнтованого на творчу професійну діяльність педагога, який самореалізується..

Оскільки організаційна робота вчителя музики пов'язана з осмисленим включенням у процес музичного просвітництва всіх його учасників, у професійній діяльності педагога актуалізуються мобілізаційно-дидактичні, розвивальні, орієнтувальні функції. Як наслідок, активізується розумова діяльність усіх учасників музично-просвітительських проєктів, розвивається самостійність, прагнення до самовдосконалення, актуалізується творчий пошук як майбутніх фахівців, так і їхніх наставників – організаторів досліджуваного виду діяльності.

Саме організатор, який виконує функції лідера, у контексті здійснення музичного просвітництва задає ритм, визначає характер, впливає на остаточний результат музично-просвітительської діяльності. У його компетенції – вибір актуальної теми, визначення естетичного рівня передбачуваної аудиторії, аналіз виконавських можливостей майбутніх

учасників концерту, розподіл ролей, організація репетицій. Творчий підхід до реалізації організаторських функцій передбачає не лише високий рівень професійної майстерності педагога-музиканта, але й володіння елементами менеджменту та маркетингу в культурно-просвітительській діяльності.

Творча природа музично-просвітительської діяльності педагога-музиканта проявляється в усіх її аспектах: особистісному, діяльнісному й комунікативному. Особистісні чинники в процесі творчості набувають характеру стимулів до просування вперед і стають детермінантами. Як наслідок, відбувається саморозвиток творчих сил і можливостей як педагога-організатора музично-просвітительської діяльності, так і всіх її учасників.

Активізація діяльнісного аспекту музичного просвітительства здійснюється завдяки усвідомленню вчителем музики соціальної значущості музичного просвітительства. Творчий підхід до організації та здійснення різноманітних форм музично-просвітительської діяльності (музичні лекторії, концерти, музично-літературні програми та ін.), дозволяє вчителю почуватися особистістю, що створює власні авторські позиції й має можливість вільно демонструвати їх.

Не викликає сумнівів той факт, що музично-просвітительська діяльність – одна із форм людського спілкування й дозвілля, за допомогою якої розв'язують багато завдань виховання й соціалізації людини. Це твердження актуалізує значимість комунікативної компетентності педагога-музиканта, що передбачає володіння фахівцем комплексом риторичних знань про суть, правила й норми спілкування зі слухачською аудиторією.

Комунікативний аспект музичного просвітительства актуалізується вміннями спілкуватися з аудиторією за принципом прямого та зворотного зв'язку, навичками завойовувати публіку, схилити її до себе, утримувати слухачську увагу. У контексті музично-просвітительської діяльності, яка об'єднує музично-творчу й інтелектуальну сфери, комунікативна компетентність учителя музики набуває творчого характеру.

Творча природа музично-просвітительської діяльності реалізується в різноманітних формах: концертах, абонементних циклах, музичних лекторіях, творчих зустрічах та ін. Доцільно виділити кілька блоків, що об'єднують різноманітні форми музично-просвітительської діяльності:

- блок концертно-лекційних форм (лекторії, бесіди, тематичний концерт, лекція-концерт та ін.);
- блок креативних форм організації музичного дозвілля (музичні вечори, музичні зустрічі, музичні проекти);
- блок наочних форм музичного просвітительства (конференції, фестивалі та ін.).

Кожна з виділених форм музично-просвітительської діяльності передбачає серйозну попередню підготовку: пошук, опрацювання й систематизацію інформації, роботу над виконавською та сценічно-концертною інтерпретацією музичних творів, вирішення організаційних питань. Глибокий аналіз і синтез, передбачений на кожному з етапів здійснення музично-просвітительської діяльності, сприяє розвитку пізнавального інтересу учасників музичного просвітительства, активізує їхній творчий потенціал.

Беручи участь в організації та проведенні лекцій, концертів, музичних вечорів, організатори й учасники проектів отримують необмежені можливості для самоосвіти й самопізнання; розвивають здатність до саморефлексії й самодіагностики, оволодівають внутрішніми ресурсами психофізичного самовдосконалення. Як наслідок, творчо орієнтований суб'єкт музично-просвітительської діяльності набуває здатності здійснювати цей вид діяльності в модусі творчості.

Активна творча музично-просвітительська діяльність сприяє формуванню в усіх її учасників самостійності – здатності виконувати дії без будь-якої допомоги. У контексті музичного просвітительства самостійність проявляється на рівні самостійної роботи й самостійної діяльності учнів. Ознаками самостійної роботи є виконання роботи без сторонньої допомоги; опора на власні знання, уміння, переконання, досвід, світогляд; вираження особистого ставлення, власної аргументації; виявлення ініціативи, творчого начала. Саме в процесі самостійної роботи учнів формуються потреби, спонукальні мотиви й

інтереси до музичного просвітництва. Різноманітні види самостійної роботи учасників музичного просвітництва становлять фундамент для організації їхньої самостійної діяльності.

Становлення дидактичної системи музичного просвітництва з домінантою на самостійну діяльність учасників зумовлено її організацією та управлінням. Активізація й ефективність самостійної діяльності багато в чому залежить від уміння викладача організувати цю діяльність та управляти нею. Організаторські навички й уміння являють собою результат творчої діяльності фахівця, що ґрунтується на знаннях.

Акцентуємо увагу на тому, що організатор має бути обов'язково творчою особистістю, мати навички ефективного управління не лише іншими, але й собою. Здатність зацікавити процесом спільної діяльності, захопити, викликати відповідні емоції – у компетенції креативного організатора. У зв'язку з цим творчий організатор музичного просвітництва, який самореалізується, має такі якості, як: самостійність, організованість, цілеспрямованість, активність, уважність, незалежність у прийнятті рішень, критичність, гнучкість у діях, уміння програмувати власну діяльність.

Управлінська діяльність організатора музично-просвітницьких проектів реалізується на рівні прийняття рішень; організації учасників музичного просвітництва; роботи з інформацією. За допомогою організаторської діяльності розв'язують такі значимі для музичного просвітництва соціально-психологічні й педагогічні проблеми, як: згуртування колективу, мобілізація та стимулювання дій окремих виконавців, формування міжособистісних стосунків та ін.

Прилучення до музичного просвітництва у ВНЗ за допомогою оволодіння різноманітними його формами здійснюють через зміст навчального процесу, а також у позааудиторній роботі. Педагогічно доцільно організована музично-просвітницька діяльність у позааудиторний час є природним продовженням розвитку здобутих майбутніми фахівцями знань, умінь, навичок, сформованого досвіду в контексті навчального процесу.

Як свідчить досвід, навчальна діяльність не завжди здатна породжувати й розвивати інтереси тих, хто навчається. Прагнення майбутніх фахівців до різнобічного прояву власних задатків, потенційних можливостей іноді залишається незадоволеним. Такими, зокрема, є потреби в колективній та індивідуальній творчій діяльності. Доволі ефективною щодо задоволення цих потреб є діяльність у вільний час, орієнтована на вибір заняття відповідно до власних інтересів. Така свобода вибору ліквідує причини, що перешкоджають активному пізнанню цінностей музичної культури, прилученню до них та їх привласненню, розвитку творчого ставлення до явищ мистецтва. У контексті проблеми якості й функціональності позааудиторного часу творчо орієнтована музично-просвітницька діяльність сприяє його максимальній ефективності.

Не викликає сумнівів той факт, що сама система музичного просвітництва не є активатором самостійної продуктивної діяльності студента. Водночас, пасивна участь майбутнього фахівця в культурних програмах призводить до втрати інтересу до позанавчальних справ загалом, породжує негативне ставлення до громадського життя, розвиває скептицизм і байдужість. Незважаючи на продуманість і організованість культурно-масових заходів у ВНЗ, багато з них мають формальний характер.

Рішенням цієї проблеми є творчо орієнтована музично-просвітницька діяльність, що задовольняє художньо-естетичні потреби всіх її учасників, стимулює їхню інтелектуальну, емоційну, творчу активність. У процесі підготовки до різноманітних музично-просвітницьких заходів (пошук теоретичного матеріалу й робота з ним, складання сценарію, музично-виконавська підготовка), організатори й учасники вдосконалюють свій професіоналізм, активізують творчу активність, розвивають самостійність.

Слід зазначити, що, незважаючи на свою автономність, музичне просвітництво тяжіє до міждисциплінарності, активно взаємодіючи з іншими гуманітарними науками. Творча сутність музичного просвітництва, яка відображає інтегративні процеси, демонструє досягнення цілого конгломерату наук – мистецтвознавства, культурології, літературознавства, філософії, психології, педагогіки. Практична за призначенням і пізнавальна за змістом, музично-педагогічна діяльність об'єднує всі види мистецтва. Такий

синтез активізує розвиток як в учасників музично-просвітительських проєктів, так і в слухачів емоційності, образного мислення, уяви, творчості.

Використання міжпредметних зв'язків у організації заходів сприяє комплексному, глибокому розумінню змісту музичних творів, усвідомленню різноманіття й широти використовуваного репертуару. Слід зазначити, що в процесі музично-просвітительської діяльності відбувається багатопозиційне освоєння музичних творів. Це пов'язано з тим, що і учасники, і слухачі сприймають, переживають та оцінюють музичний твір з позиції глядача, критика й слухача. Як наслідок – усі, хто причетний до заходу, освоюють специфіку діалогічних стосунків у музичній культурі.

Отже, дослідивши проблему, заявлену в публікації, ми дійшли висновку, що успішній організації музично-просвітительської роботи в музичному навчальному закладі має передувати й супроводжувати її формування професійної готовності педагога до цього виду діяльності, складниками якого є спеціальні знання, уміння, навички, а також психологічна установка.

Креативний підхід до організації цього процесу активізує авторські позиції педагога-музиканта, ініціює потребу в інноваціях, мотивує до професійно-творчої самореалізації.

Література:

1. Кобозева И. С. Организационно-методические основы музыкально-просветительской деятельности учителя с содержанием национально-регионального компонента : учеб. пособие / И. С. Кобозева, М. А. Белкина, С. В. Егорова, И. В. Жданов . – Саранск : Мордов. гос. пед. ин-т, 2004. – 117 с.

2. Безбородова Л. А. Теория и методика дирижерско-хоровой подготовки студентов к музыкально-просветительской деятельности : дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.05 / Безбородова Людмила Александровна. – М., 1996. – 355 с.

3. Михейченкова Е. Н. Формирование готовности студентов педколледжа к музыкально-лекторской деятельности : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02 / Михейченкова Елена Николаевна. – М., 2002. – 174 с.

У статті представлено визначення поняття «готовність учителя музики до музично-просвітительської діяльності», проаналізовано провідні її складники: професійну гідність, творчу готовність, практичну готовність.

Ключові слова: музично-просвітительська діяльність, професіоналізм, педагог-музикант, професійна компетентність.

В статті представлено определение понятия «готовность учителя музыки к музыкально-просветительской деятельности», проанализированы основные его составляющие: профессиональная пригодность, творческая готовность, практическая готовность.

Ключевые слова: музыкально-просветительская деятельность, профессионализм, педагог-музыкант, профессиональная компетентность.

In this article the definition of the term « readiness of teacher of music to the musical-and-educational activities » is given; its main leaves-professional suitability, creative readiness, practical readiness - are analyzed.

Keywords: musical-and-educational activities, professionalism, pedagogue- musician, professional competence.